

Liv & hälsa ung 2017

med fokus på sexuell läggning
och könsidentitet

Liv & hälsa ung 2017

med fokus på sexuell läggning och könsidentitet

Lilian Ivarsson-Sporrong

Carina Persson

Illustration omslag sid 1: Mattias Käll

Region Örebro län 2018

Innehåll

Inledning	4
Om Liv & hälsa ung	5
Rapportens upplägg	5
Resultat	6
Könsidentitet och sexuell läggning	6
Könsidentitet	6
Sexuell läggning	6
Sexuell läggning bland elever med olika könsidentitet	7
Hälsa, känslor och framtidstro	8
Allmänt hälsotillstånd	8
Psykiskt välbefinnande	9
Att vara nöjd och ha kontroll	10
Att känna stress, ångslan/oro, nedstämdhet och irritation	12
Att se ljust på framtiden	15
Relationer	16
Att känna tillit till föräldrar/vårdnadshavare	16
Att ha någon att anförtro sig åt	17
Trygghet	18
Utsatthet	20
Att bli illa behandlad, slagen eller kränkt	20
Att bli trakasserad eller kränkt på nätet	23
Våld, hot, falsk ryktesspridning och sexuella trakasserier	24
Samband med gott psykiskt välbefinnande	27
En analysmodell	27
De starkaste sambanden	28
Hur går vi vidare	30
Läs mer	32
Bilaga - Logistisk regression	33

Inledning

I Region Örebro läns hållbarhetsprogram deklarerar vi inom Region Örebro län delar det gemensamma förhållningssättet och viljan att vara en öppen och inkluderande region. För att uppnå detta och uppfylla programmets intentioner behöver därför hbtq-perspektivet finnas med i planering och beslutsfattande och vara synligt i vår information och kommunikation. Det kanske allra viktigaste är att vårt bemötande upplevs respektfullt och inkluderande av medarbetare, patienter och länsinvånare och att den vård, stöd och service vi erbjuder ges med god kunskap om hbtq-personers hälsa och livsvillkor.

Hälsan är inte jämlikt fördelad i befolkningen och ojämlikheten i hälsa mellan vissa grupper ökar. Detta gäller även i vårt län. Det finns grupper av människor som har sämre förutsättningar för god hälsa vilket ofta hänger ihop med en socioekonomisk ofördelaktig situation, ibland i kombination med att ha råkat ut för kränkande eller nedlåtande behandling.

Människor med funktionsnedsättning, några grupper bland personer födda utanför Europa, personer som tillhör nationella minoriteter samt hbtq-personer drabbas i större utsträckning av olika former av ohälsa

Samtidigt är det viktigt att framhålla att de allra flesta unga i de här grupperna mår bra. Det är viktigt att inte betrakta att ha en sexuell läggning eller könsidentitet som inte motsvarar normen som en riskfaktor i sig. Snarare hänger ohälsan ihop med det negativa bemötande och den diskriminering från samhället i övrigt som många unga hbtq-personer vittnar om.

Med denna rapport vill vi bidra till att öka kunskapen om hbtq-personers hälsa och livsvillkor och hoppas att den kan användas som underlag för fortsatta diskussioner. Förhoppningen är också att den kan vara en del i det fortsatta arbetet med insatser och åtgärder anpassade till och utformade tillsammans med och utifrån målgruppens behov och situation.

Om Liv & hälsa ung

Liv & hälsa ung är en enkätundersökning som handlar om ungdomars livsvillkor, levnadsvanor och hälsa. Enkäten riktar sig till alla elever i Örebro län i skolår 7 och 9 samt år 2 på gymnasiet. Resultaten ger en övergripande bild av elevernas upplevda hälsa, skolförhållanden, familjerelationer, fritids- och matvanor, samt deras tobaks-, alkohol- och narkotikavanor.

Den senaste undersökningen, som genomfördes i början av 2017, är den sjätte i ordningen sedan år 2005. Den genomförs som tidigare av Region Örebro län i samarbete med länets kommuner. Totalt 61 av 62 inbjudna skolor deltog i årets undersökning. På dessa skolor svarade sammanlagt 7 585 elever på enkäten, varav 4 912 elever i nian och tvåan på gymnasiet. Totalt svarade 80 procent av länets alla elever i de berörda skolåren. Högst svarsfrekvens hade tjejerna i sjuan där 85 procent svarade och lägst hade killarna i tvåan på gymnasiet där 73 procent svarade.

Syftet med att analysera Liv & hälsa ung med fokus på hbtq-ungdomar är att beskriva hälso- och livssituationen hos denna grupp för att fortsätta att synliggöra gruppen och öka kunskapen om deras hälsa- och livsvillkor. År 2014 skrevs den första rapporten av Liv & hälsa ung med ett hbtq-fokus. I svaren framkom kritik kring heteronormativa frågeställningar och önskemål om att även inkludera dem som inte vill definiera sig som tjej eller kille. I årets undersökning finns alternativ för den som inte identifierar sig som tjej eller kille. De som inte definierar sig som tjej eller kille ska känna sig inkluderade i både hur frågorna ställts och i de möjligheter som ges att svara.

Undersökningens resultat är ett viktigt underlag för Region Örebro läns och kommunernas övergripande planering och prioriteringar gällande främjande och förebyggande insatser kopplade till barns och ungdomars hälsa. Tidigare enkätresultat har bland annat använts i kommunala bokslut samt i en rad olika länsrapporter.

Rapportens upplägg

Utifrån tidigare studier har ett antal frågor som ställts i Liv & hälsa ung identifierats som skydds- och riskfaktorer för såväl den allmänna som den psykiska hälsan. I den här rapporten har vi valt att beskriva några av dessa frågor för grupper av elever med olika sexuell läggning samt för grupper med olika könsidentitet.

Då frågan om sexuell läggning endast ställdes i enkäten till eleverna i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet är svaren från elever i årskurs 7 inte redovisade i den här rapporten.

I resultatdelen redovisas hur hälsa, känslor, framtidstro, relationer, trygghet och utsatthet fördelas på grupper av elever med olika sexuell läggning respektive könsidentitet. Resultatdelen avslutas med en sambandsanalys där det statistiska sambandet mellan att ha gott psykiskt välbefinnande, utsatthet, trygghet och relationer ser ut för ungdomar med olika sexuell läggning och könsidentitet.

Rapporten avslutas med en sammanfattande diskussion med förslag på åtgärder och lästips.

Resultat

Könsidentitet och sexuell läggning

I detta avsnitt beskrivs fördelningen av könsidentitet och sexuell läggning bland de svarande eleverna. Fortsättningsvis i rapporten används könsidentitet och sexuell läggning som indelningsgrunder för att studera övriga frågor.

Könsidentitet

Bland de 4 912 elever i nian och tvåan på gymnasiet som deltog i undersökningen svarade 99,6 procent, på frågan om könsidentitet. Trots att det är få elever som inte identifierar sig som tjej eller kille har vi i den här rapporten valt att redovisa denna grupp separat då det är en viktig grupp att synliggöra. Bland eleverna i nian och tvåan på gymnasiet som svarade på frågan identifierade sig 47 procent som tjejer, 51 procent som killar och knappt 2 procent som varken tjej eller kille, se tabell 1.

Tabell 1. Andel som svarat "tjej", "kille" respektive "identifierar mig inte som tjej eller kille" bland elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet i Örebro län år 2017.

	Andel (%)	Antal svar
Tjej	47	2 322
Kille	51	2 478
Identifierar sig inte som tjej eller kille	2	93

Sexuell läggning

Frågan om sexuell läggning ställdes enbart till elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet. Bland dem har 4 569 elever, 93 procent, svarat på frågan. Åtta av tio elever svarar att de identifierar sig som heterosexuella på frågan: "Vilken sexuell läggning identifierar du dig med?" (tabell 2). Fem procent svarar att de definierar sig som bisexuella, två procent som homosexuella, två procent har svarat "Annat", fyra procent är osäkra på sin läggning och sex procent av eleverna svarade att de inte ville uppge sin sexuella läggning. Svaren fördelar sig ungefär på samma sätt oavsett om eleven går i nian eller tvåan på gymnasiet. Det är dock något vanligare att elever i nian inte vill uppge sin sexuella läggning jämfört med eleverna i tvåan på gymnasiet.

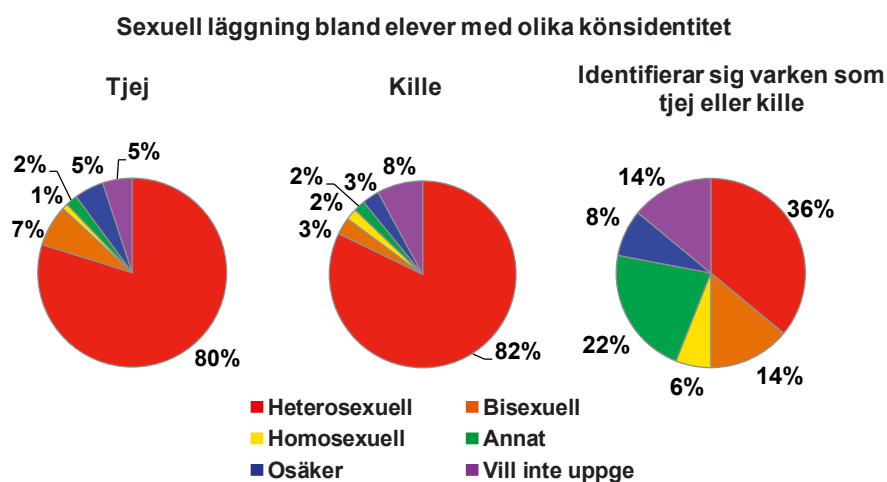
Tabell 2. Fördelning av sexuell läggning bland elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet i Örebro län år 2017.

	Andel (%)	Antal svar
Heterosexuell	80	3 754
Bisexuell	5	229
Homosexuell	2	79
Annat	2	110
Osäker	4	189
Vill inte uppge	6	303

Sexuell läggning bland elever med olika könsidentitet

Det är något vanligare bland dem som definierar sig som tjejer att ange att de är bisexuella jämfört med dem som definierar sig som killar, sju procent jämfört med tre procent (figur 1). Bland dem som vare sig definierar sig som tjej

eller kille är det betydligt vanligare att ange annan sexuell läggning än heterosexuell samt att vara osäker eller inte vilja uppge sin sexuella läggning. *Observera att det är få elever som inte identifierar sig som tjej eller kille och resultatet därmed måste tolkas med viss försiktighet.*

Figur 1. Sexuell läggning fördelat på könsidentitet bland elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet i Örebro län år 2017.

Hälsa, känslor och framtidstro

I detta avsnitt beskrivs hur allmänt hälsotillstånd, psykiskt välbefinnande, olika känslor och framtidstron fördelas på indelningsgrunderna sexuell läggning och könsidentitet.

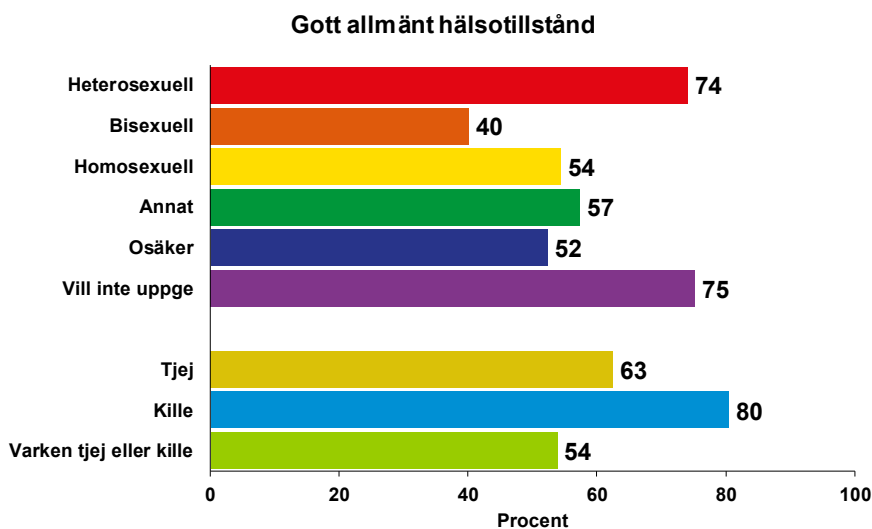
Allmänt hälsotillstånd

Hur människor själva värderar sitt allmänna hälsotillstånd har visat sig vara ett bra mått på hälsa. Tidigare undersökningar har visat att det finns tydliga skillnader i hälsa mellan olika grupper i samhället. Trots att majoriteten av unga homosexuella, bisexuella och transpersoner mår bra, är det i dessa grupper mindre vanligt med god hälsa än i den unga befolkningen som helhet.

På frågan ”Hur mår du rent allmänt?” anger omkring tre av fyra elever som är heterosexuella

eller inte vill uppge sin sexuella läggning att de mår mycket bra eller bra (figur 2). Andelen med gott allmänt hälsotillstånd varierar sedan stort mellan övriga grupper med olika sexuell läggning. De bisexuella är den grupp där det är minst vanligt med god hälsa, då endast fyra av tio bisexuella anger god hälsa. Bland de elever som är homosexuella, anger annan sexuell läggning eller är osäkra på sin sexuella läggning varierar andelen med god hälsa från 52 till 57 procent.

När det gäller könsidentitet är det vanligast bland killar att ange god hälsa, då 80 procent av killarna anger det. Bland tjejer är motsvarande andel 63 procent. Gruppen som varken definierar sig som tjej eller kille anger gott allmänt hälsotillstånd i lägst grad, 54 procent, i relation till de elever som definierar sig som antingen tjej eller kille.

Figur 2. Andel som uppger att de mår mycket bra eller bra på frågan ”Hur mår du rent allmänt?”. Fördelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika sexuell läggning respektive könsidentitet.

Psykiskt välbefinnande

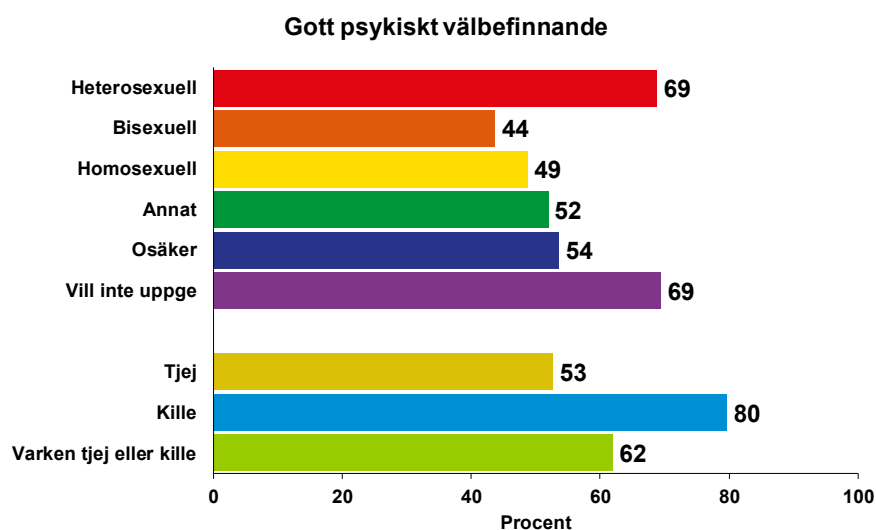
Psykisk hälsa handlar bland annat om att människor upplever sin tillvaro meningsfull, att de kan använda sina resurser, vara delaktiga i samhället och uppleva att de har förmåga att hantera livets normala motgångar. Psykisk hälsa är mer än frånvaron av psykisk ohälsa. Ett gott psykiskt välbefinnande är av stor vikt för individens hälsa.

Omkring sju av tio elever som är heterosexuella eller inte vill uppge sin sexuella läggning har gott psykiskt välbefinnande (figur 3). Detta kan jämföras med de som är homosexuella, osäkra eller anger ”annat” som sexuell läggning där omkring fem av tio har gott psykiskt välbefinnande. Minst vanligt är det med gott psykiskt välbefinnande bland bisexuella.

Åtta av tio killar har gott psykiskt välbefinnande, vilket kan jämföras med drygt fem av tio respektive sex av tio bland tjejer respektive bland dem som inte definierar sig som tjej eller kille.

Definition av psykiskt välbefinnande

I den här rapporten definieras psykiskt välbefinnande med hjälp av fem frågor om den psykiska hälsan som tillsammans utgör WHO5-index. Beroende på hur man svarat på frågorna ges ett värde som varierar från 0 till 100. De som har värden högre än 50 bedöms ha gott psykiskt välbefinnande.

Figur 3. Andel med gott psykiskt välbefinnande (WHO5-index >50). Fördelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika sexuell läggning respektive könsidentitet.

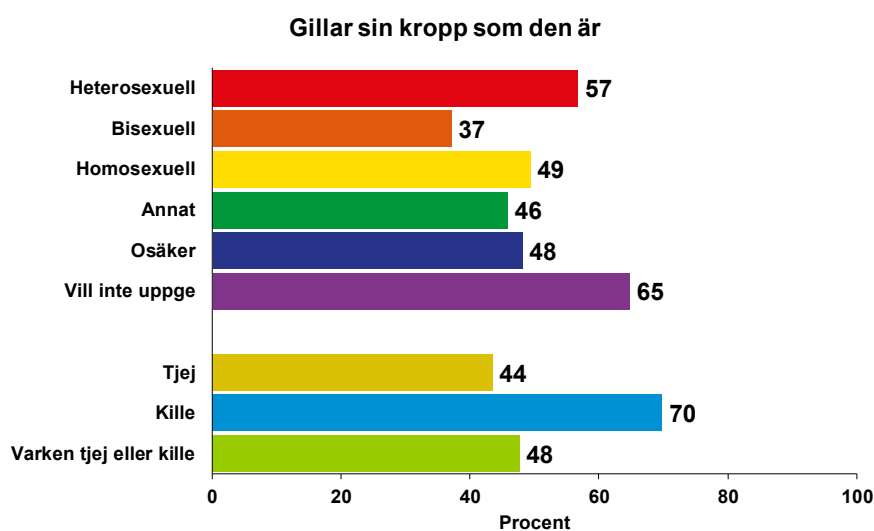
Att vara nöjd och ha kontroll

I enkäten fick ungdomarna ange hur väl de tyckte att påståendet ”Jag gillar min kropp som den är” stämde in på dem. De som instämde i detta påstående i högst grad var de heterosexuella ungdomarna, de som inte ville uppge sin sexuella läggning och de som definierade sig som killar.

Bisexuella är den grupp där man är minst nöjd med sin kropp som den är (figur 4). Bland homo-

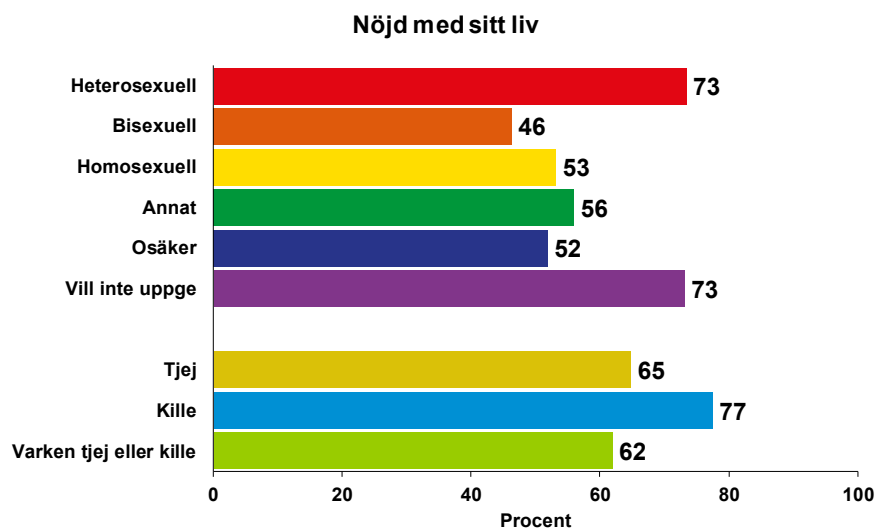
sexuella och dem som anger annan eller är osäkra på sin sexuella läggning är det något mer vanligt att gilla sin kropp, 46–49 procent, samtidigt som dessa andelar är något lägre än de 57 procent som återfinns bland de heterosexuella.

Sju av tio killar instämmer i påståendet ”Jag gillar min kropp som den är”, vilket är en betydligt högre andel än bland tjejer och dem som inte definierar sitt kön.

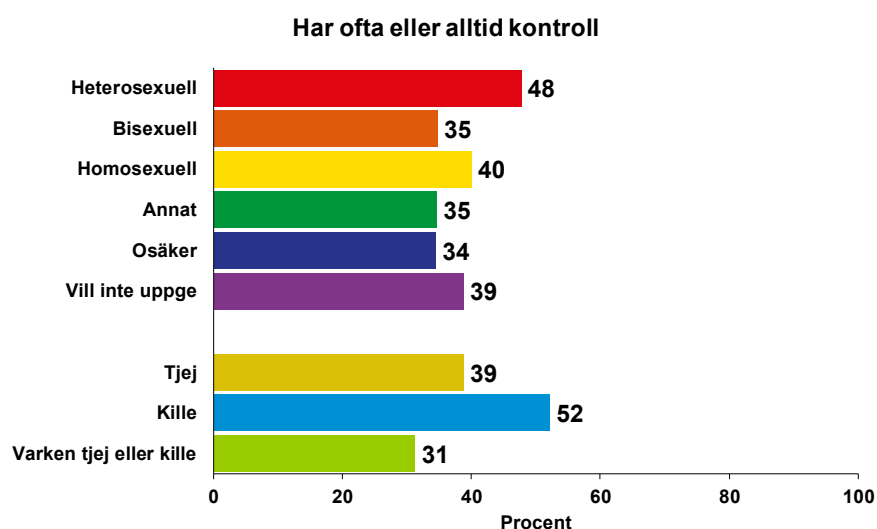
Figur 4. Andel som tycker att påståendet ”Jag gillar min kropp som den är” stämmer mycket bra eller bra. Fördelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika sexuell läggning respektive könsidentitet.

De grupper som är mest nöjda med sitt liv återfinns bland heterosexuella, de som inte vill uppge sin sexuella läggning och bland killar (figur 5). Bland bisexuella är det minst vanligt att vara nöjd med sitt liv.

Figur 5. Andel som är nöjda eller väldigt nöjda med sitt liv. Fördelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika sexuell läggning respektive könsidentitet.

Det är vanligast att känna kontroll bland heterosexuella och killar. Minst vanligt är det bland dem som inte definierar sig som tjej eller kille (figur 6).

Figur 6. Andel som ofta eller alltid känt att de har kontroll de tre senaste månaderna. Fördelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika sexuell läggning respektive könsidentitet.

Att känna stress, ängslan/oro, nedstämdhet och irritation

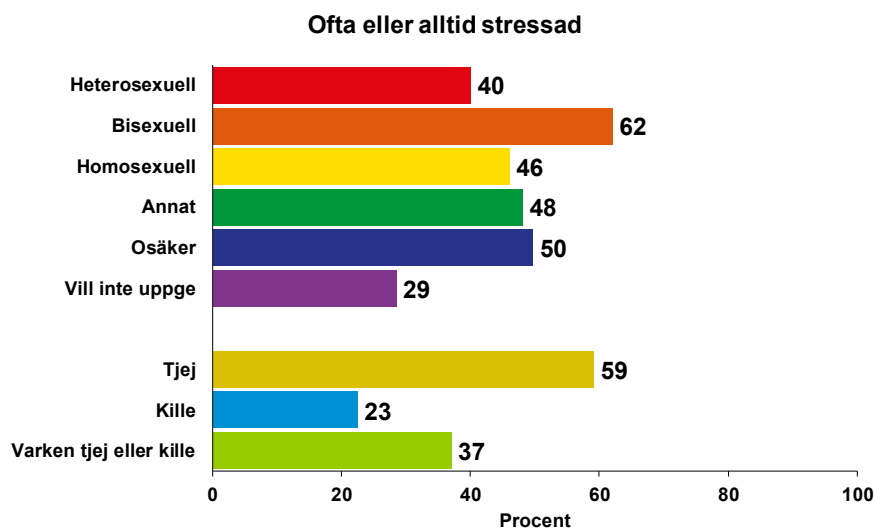
Att känna stress, ängslan/oro eller nedstämdhet är alla känslor som kan kopplas till psykisk ohälsa. Även att känna sig irriterad ofta kan vara ett tecken på lågt psykiskt välbefinnande. Figur 7–10 beskriver andelen som känt dessa känslor ofta eller alltid under de tre senaste månaderna.

När det gäller sexuell läggning är det framförallt bland bisexuella vi finner de högsta andelarna som ofta eller alltid är såväl stressade, ängsliga/

oroliga, nedstämda eller irriterade (figur 6–9).

Det är minst vanligt att vara stressad ofta bland de elever som inte vill uppge sin sexuella läggning, 29 procent, följt av heterosexuella där fyra av tio känner sig stressade ofta eller alltid (figur 7).

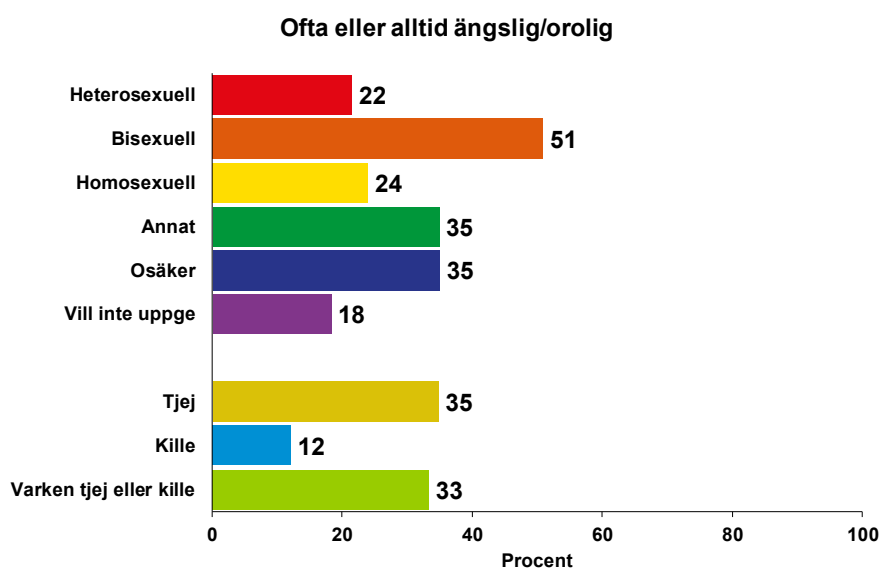
När det gäller könsidentitet är det betydligt vanligare bland tjejer att vara stressade ofta eller alltid jämfört med killar och dem som inte definierar sig som tjej eller kille (figur 6).

Figur 7. Andel som känt sig stressade ofta eller alltid under de tre senaste månaderna. Fördelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika sexuell läggning respektive könsidentitet.

Även när det gäller att känna ängslan/oro återfinns de högsta andelarna som ofta eller alltid känner så bland tjejer och de lägsta andelarna bland killar (figur 8). Däremot är andelarna som känner så bland dem som inte definierar sitt kön omkring samma nivå som bland tjejer, vilket alltså skiljer sig något från mönstret när det gäller stress.

Att känna sig ängslig eller orolig är betydligt vanligare bland bisexuella än i grupper med annan sexuell läggning. Heterosexuella, homosexuella samt de som inte vill uppge sin sexuella läggning upplever ängslan eller oro i lägst grad.

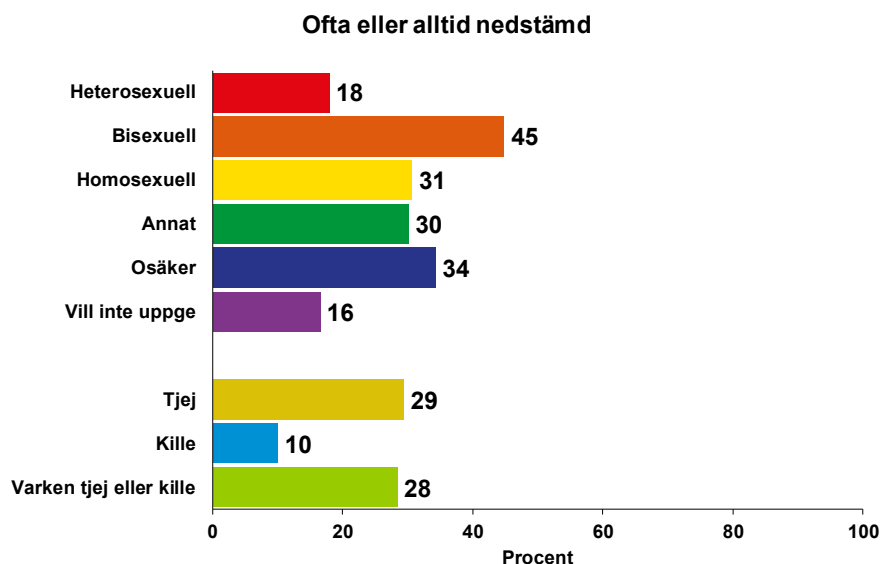
Figur 8. Andel som känt sig ängsliga eller oroliga ofta eller alltid under de tre senaste månaderna. Fördelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika sexuell läggning respektive könsidentitet.

Att ofta eller alltid vara nedstämd och/eller irriterad visar ett relativt likartat mönster när det gäller hur vanligt det är fördelat på såväl sexuell läggning som könsidentitet (figur 9 och 10).

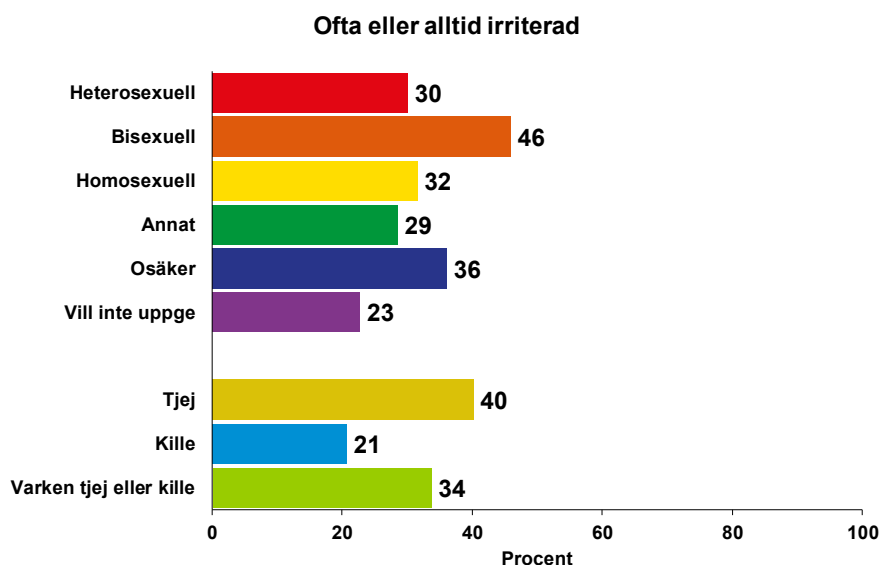
Det är ungefär lika vanligt att vara nedstämd som irriterad bland homosexuella, har annan eller är osäkra på sin sexuella läggning. Bland heterosexuella och dem som inte vill uppge sin sexuella läggning är det, jämfört med grupper

med annan sexuell läggning, mindre vanligt att känna sig nedstämd eller irriterad. Bisexuella är den grupp där det är vanligast att vara såväl nedstämd som irriterad ofta eller alltid.

När det gäller könsidentitet är det bland dem som definierar sig som tjejer eller inte definierar sig som tjej eller kille som det är vanligast att känna sig nedstämd eller irriterad.

Figur 9. Andel som känt sig nedstämda ofta eller alltid under de tre senaste månaderna. Fördelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika sexuell läggning respektive könsidentitet.

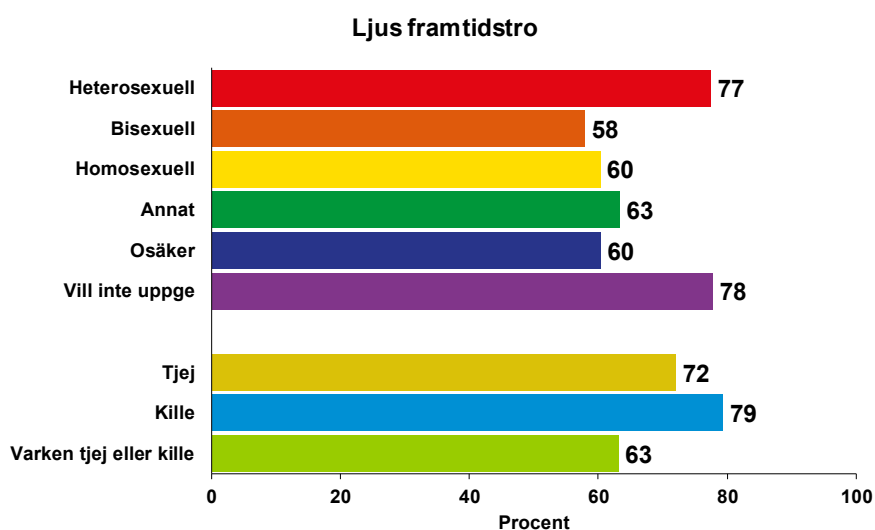
Figur 10. Andel som känt sig irriterade ofta eller alltid under de tre senaste månaderna. Fördelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika sexuell läggning respektive könsidentitet.

Att se ljust på framtiden

På frågan ”Hur ser du på framtiden för din personliga del?”, svarar 77 procent av de heterosexuella att de ser mycket eller ganska ljust på framtiden (figur 11). Även bland de elever som inte vill svara på frågan om sexuell läggning är andelen med ljus framtidstro hög, 78 procent. Bland bisexuella, homosexuella, elever som ang-

er annat eller är osäkra på sin sexuella läggning är motsvarande andelar omkring 60 procent (58–63 procent).

Även bland de elever som inte identifierar sig som tjej eller kille är andelen med ljus framtidstro omkring 60 procent (63 procent). Det är vanligast bland killar att ha ljus framtidstro.

Figur 11. Andel som ser mycket eller ganska ljust på framtiden för sin personliga del. Fördelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika sexuell läggning respektive könsidentitet.

Relationer

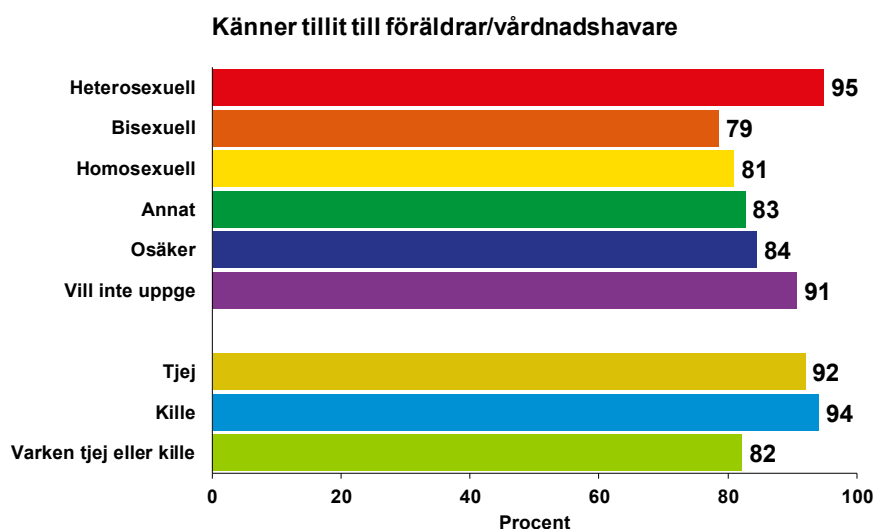
Att ha goda relationer är en mycket stark skyddsfaktor för hälsan. I detta avsnitt beskrivs hur vanligt det är med goda relationer bland grupper av ungdomar med olika sexuell läggning och könsidentitet.

Att känna tillit till föräldrar/vårdnadshavare

Att känna tillit till en förälder eller vårdnadshavare har visat sig ha ett mycket starkt statistiskt samband med såväl den fysiska som psykiska hälsan bland eleverna som svarat på Liv & hälsa ung.

Bland bisexuella och homosexuella tycker omkring 80 procent att påståendet ”Jag kan alltid lita på någon av mina föräldrar/vårdnadshavare när det verkligen gäller.” stämmer bra eller mycket bra (figur 12). Detta kan jämföras med de 95 procent som instämmer i påståendet bland de heterosexuella och de 91 procent som instämmer bland de som inte vill uppge sin sexuella läggning.

När det gäller könstillhörighet är det mindre vanligt att känna tillit till en förälder/vårdnadshavare bland dem som inte definierar sin könstillhörighet än bland dem som definierar sig som tjej eller kille.

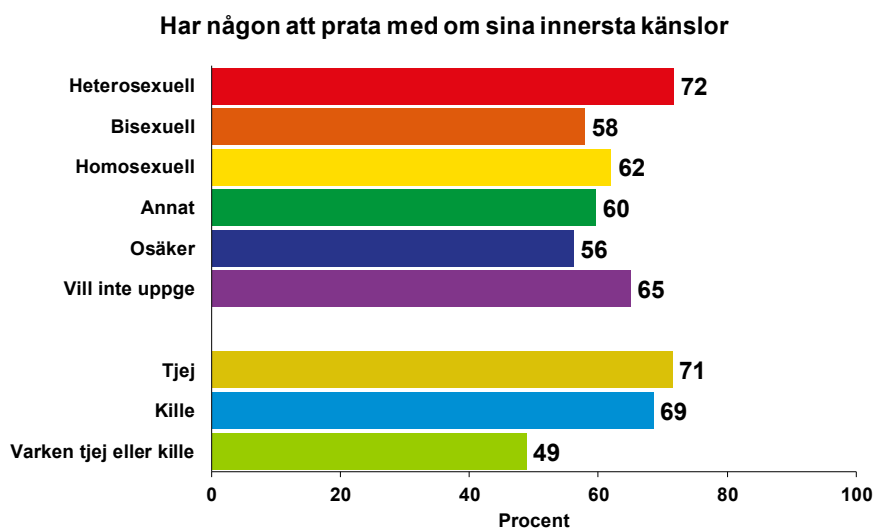
Figur 12. Andel som tycker att påståendet ”Jag kan alltid lita på någon av mina föräldrar/ vårdnadshavare när det verkligen gäller” stämmer mycket bra eller bra. Fördelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika sexuell läggning respektive könsidentitet.

Att ha någon att anförtro sig åt

På frågan: ”Har du någon att prata med om dina innersta känslor?” svarar 72 procent av de heterosexuella att de har det (figur 13). Bland dem som är bisexuella, homosexuella, osäkra eller har annan sexuell läggning är det 56–62 procent som känner så. Även i gruppen som inte vill uppge sin sexuella läggning är det en lägre

andel som har någon att anförtro sig åt i relation till de heterosexuella om än att andelen är något högre än i övriga grupper.

Bland de elever som inte definierar sig som tjej eller kille återfinns den lägsta andelen som har någon att prata med om sina innersta känslor.

Figur 13. Andel som har någon att prata med om sina innersta känslor. Fördelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika sexuell läggning respektive könsidentitet.

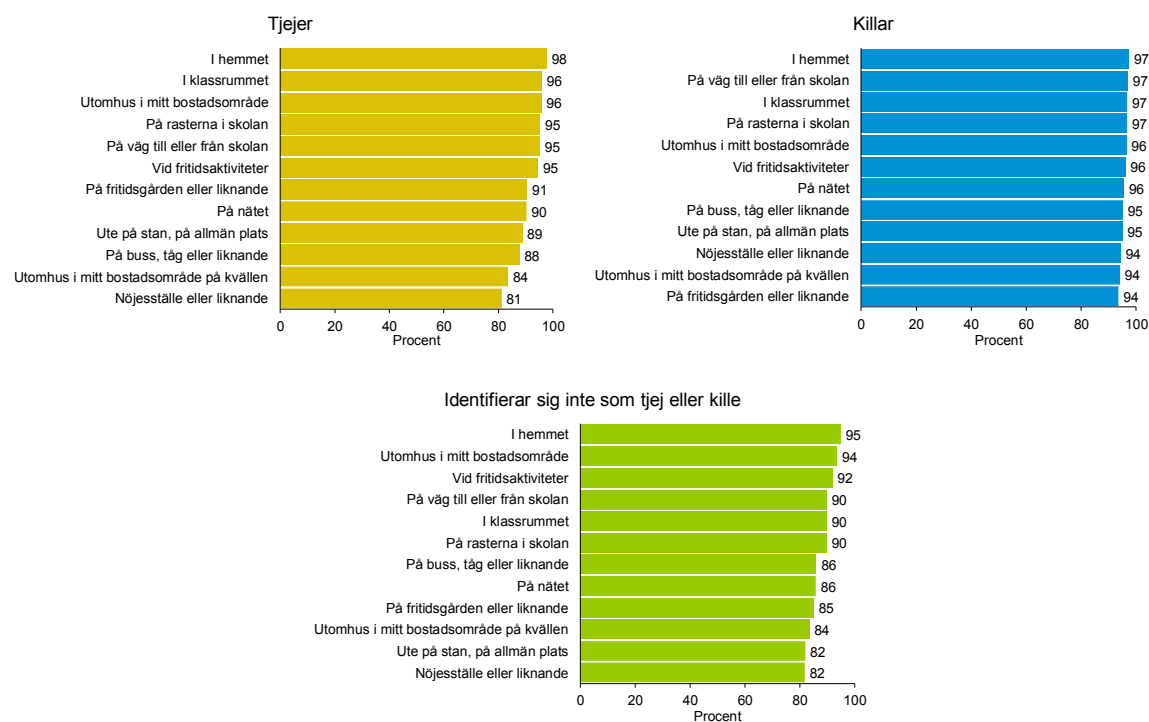
Trygghet

Att vara trygg är en viktig skyddsfaktor för hälsan. Hemmet och vår närmiljö är viktig ur flera aspekter då en stor del av vår fritid, återhämtning och sociala aktiviteter sker här. För ungdomar är också skolan en miljö där man tillbringar en stor del av sin tid.

Oavsett könsidentitet är hemmet den plats där man känner sig tryggast (figur 14–16). Bland killar varierar andelen som känner sig trygga ofta eller alltid inte nämnvärt beroende på var man befinner sig eller vad man gör. Däremot varierar andelen som känner sig trygga stort bland tjejer beroende på tillfälle.

Förutom i hemmet är skolmiljön samt det område där man bor på dagtid de miljöer där tjejer känner sig som tryggast. Tjejer känner sig som minst trygga är på nöjesställen eller liknande (till exempel på konserter eller festivaler) samt i sitt bostadsområde på kvällen. På dessa platser är det också störst skillnad i andelen som känner sig trygga mellan tjejer och killar.

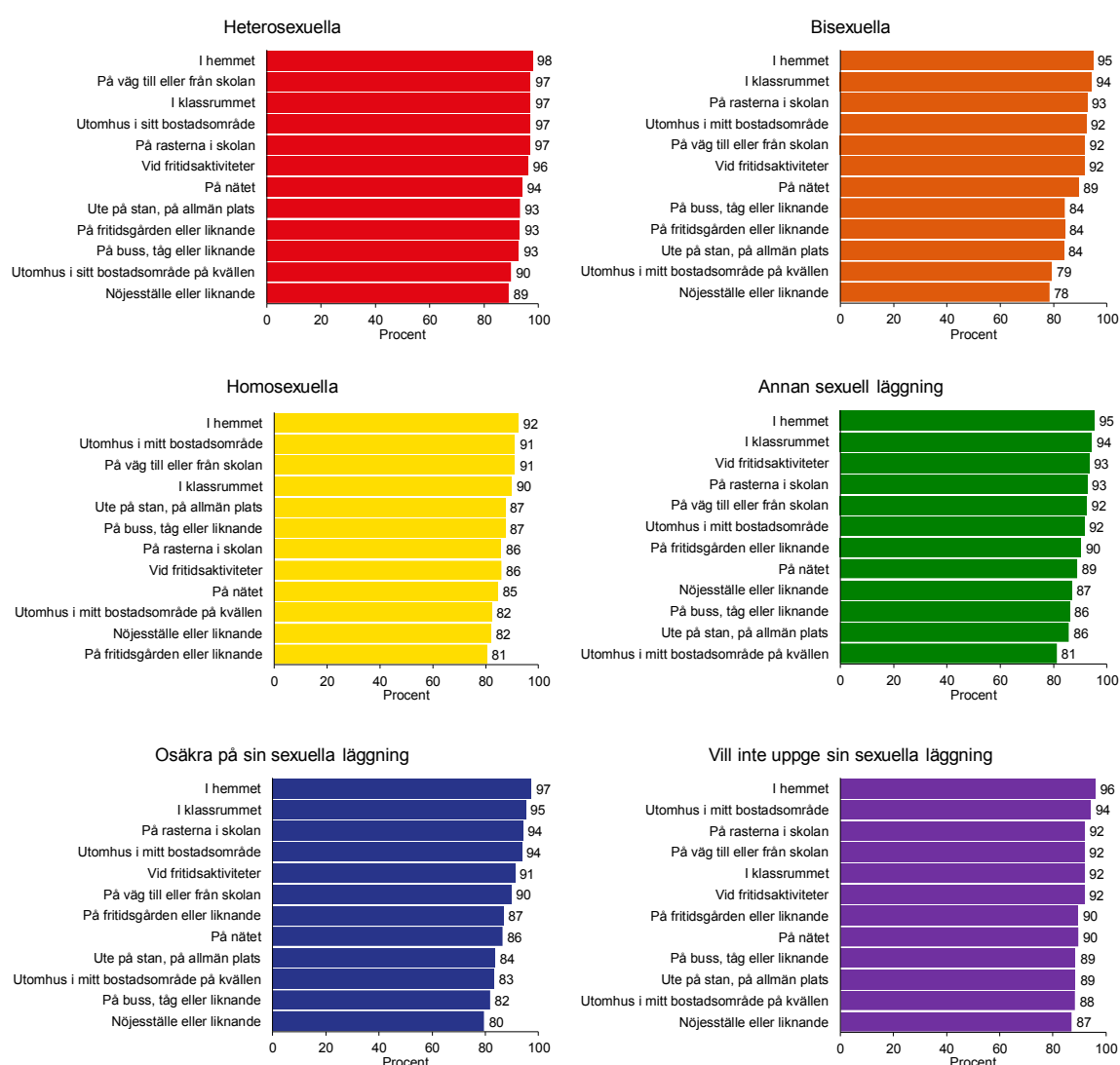
Även bland de personer som inte identifierar sig som tjej eller kille varierar andelen som känner sig trygga stort beroende på tillfälle. Minst trygg är man ute på stan på allmän plats eller på nöjesställen och tryggast är man i hemmet eller i sitt bostadsområde på dagtid.

Figur 14–16. Andel som känner sig trygga alltid eller oftast på olika platser/vid olika tillfällen, rangordnat efter var man känner sig tryggast. Uppdelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika könsidentitet.

Oberoende av sexuell läggning är det i hemmet som det är vanligast att man känner sig trygg (figur 17–22). Det är också, oavsett sexuell läggning, relativt vanligt att ungdomarna känner sig trygga på platser i relation till skolan och i sitt bostadsområde på dagtid. De platser där ungdomarna känner sig minst trygga är på nöjesställen eller liknande samt utomhus i sitt bostadsområde på kvällen. Även om mönstret

för var man känner sig som mest respektive som minst trygg är likartat oavsett sexuell läggning finns det några skillnader. Bland heterosexuella är det vanligast att känna trygghet oavsett plats eller tillfälle och den grupp där det är minst vanligt att känna sig trygg är bland homosexuella. Minst vanligt att vara trygg är det bland bisexuella utomhus i sitt bostadsområde på kvällen eller på nöjesställe eller liknande.

Figur 17–22. Andel som känner sig trygga alltid eller oftast på olika platser/vid olika tillfällen, rangordnat efter var man känner sig tryggast. Uppdelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika sexuell läggning.

Utsatthet

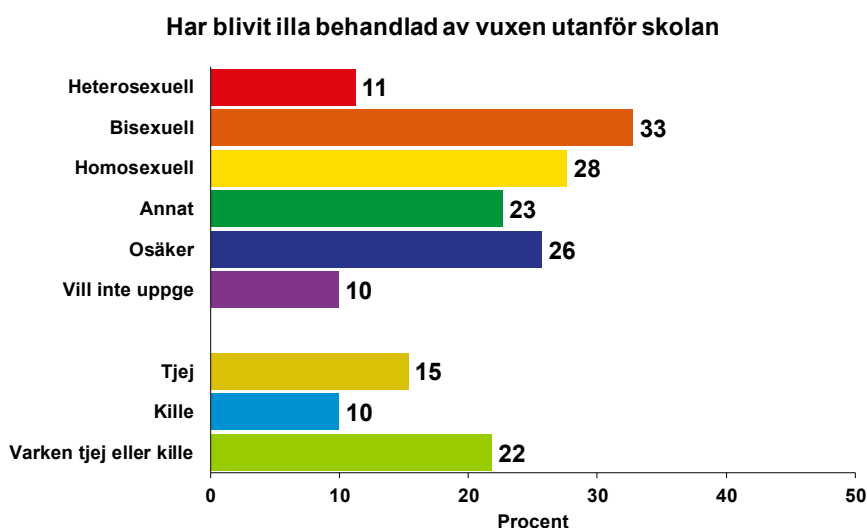
Att vara utsatt för såväl fysiskt våld som trakasserier och kränkningar är kända riskfaktorer. Att bli illa behandlad av personer i sin närmiljö eller att bli utsatt via nätet, telefonmeddelanden eller liknande har en negativ påverkan på det såväl det psykiska välbefinnandet som det allmänna hälsotillståndet.

Att bli illa behandlad, slagen eller kränkt

Det är vanligast bland bisexuella elever att bli illa behandlad, till exempel slagen eller kränkt,

av någon vuxen i sin närhet utanför skolan (figur 23). Var tredje elev i den gruppen uppger att detta har hänt. I relation till heterosexuella och de elever som inte vill uppge sin sexuella läggning är detta också vanligare bland de elever som är homosexuella, är osäkra eller uppger annan sexuell läggning.

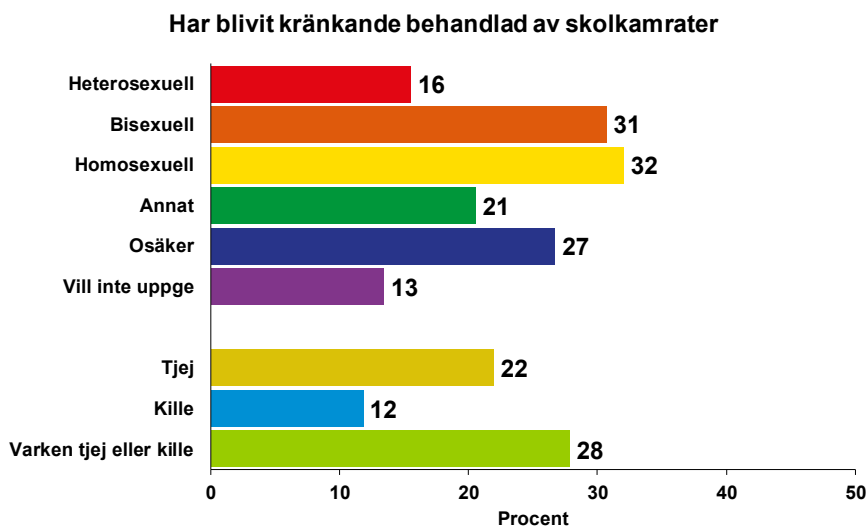
När det gäller könstillhörighet är det gruppen som inte definierar sig som tjej eller kille som är mest utsatt, följt av tjejerna. Minst vanligt är det att ha varit illa behandlad av någon vuxen utanför skolan bland killar.

Figur 23. Andel som någon gång har blivit fysiskt eller psykiskt illa behandlad (till exempel slagen eller kränkt) av någon vuxen i sin närhet utanför skolan. Fördelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika sexuell läggning respektive könsidentitet.

Det är vanligare bland bisexuella, homosexuella och de som är osäkra på sin sexuella läggning att vara utsatt för kränkande behandling av en eller flera skolkamrater jämfört med de elever som inte vill uppge sin sexuella läggning eller

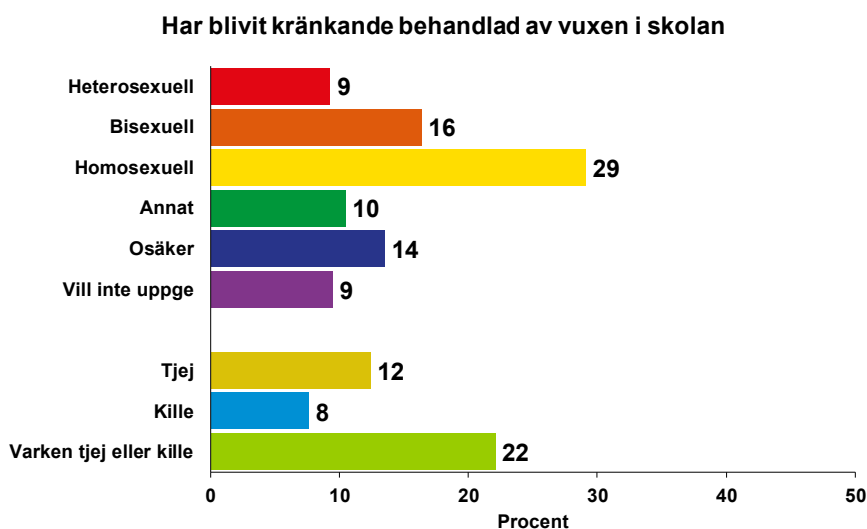
är heterosexuella (figur 24). Att vara utsatt för kränkande behandling av skolkamrater är vanligare bland elever som inte definierar sitt kön och bland tjejer jämfört med killar.

Figur 24. Andel som under det senaste läsåret har blivit utsatt för någon form av kränkande behandling i skolan av en eller flera skolkamrater. Fördelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika sexuell läggning respektive könsidentitet.

Homosexuella är den grupp som i särklass är mest utsatt för kränkande behandling av en eller flera vuxna på skolan (figur 25). När det gäller sexuell läggning är detta minst vanligt i gruppen som inte vill uppge sin sexuella läggning samt bland heterosexuella. Det är vanligare att

elever som inte definierar sig som tjej eller kille anger att de blivit kränkande behandlade på skolan av någon vuxen i relation till tjejer och killar. Minst vanligt att ha blivit utsatt på detta sätt är det bland killarna.

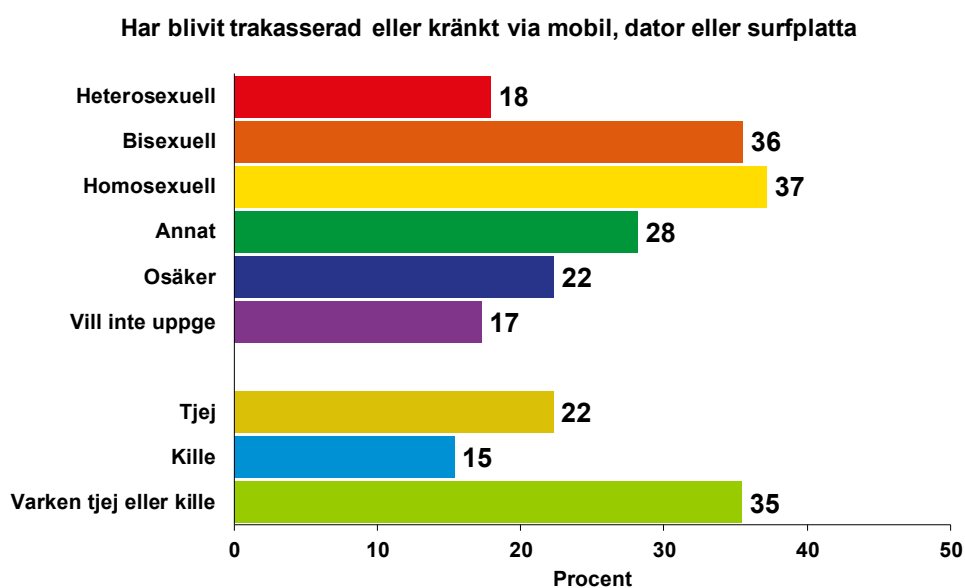
Figur 25. Andel som under det senaste läsåret har blivit utsatt för någon form av kränkande behandling i skolan av en eller flera vuxna. Fördelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika sexuell läggning respektive könsidentitet.

Att bli trakasserad eller kränkt på nätet

På frågan ”Har du under de senaste 12 månaderna blivit utsatt för trakasserier eller kränkning via mobil, dator eller surfplatta?”, svarar 36 respektive 37 procent av de bisexuella respektive homosexuella eleverna att detta skett (figur 26). Att ha blivit utsatt på detta sätt är mindre vanligt bland heterosexuella och de elever som inte vill uppge sin sexuella läggning i relation till övriga grupper men även i dessa grupper är

det 17–18 procent som har blivit utsatta minst en gång.

Bland dem som inte definierar sig som tjej eller kille är det 35 procent som blivit utsatta för trakasserier eller kränkningar de senaste 12 månaderna, vilket är betydligt vanligare än bland tjejer och killar där 22 respektive 15 procent blivit utsatta.

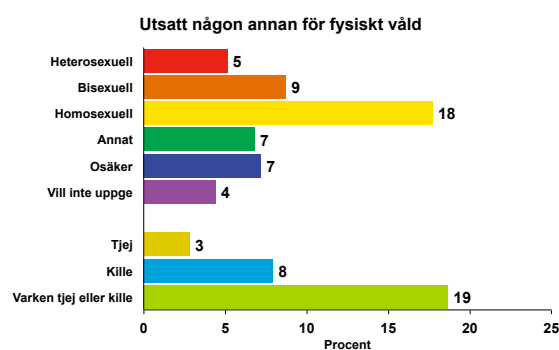
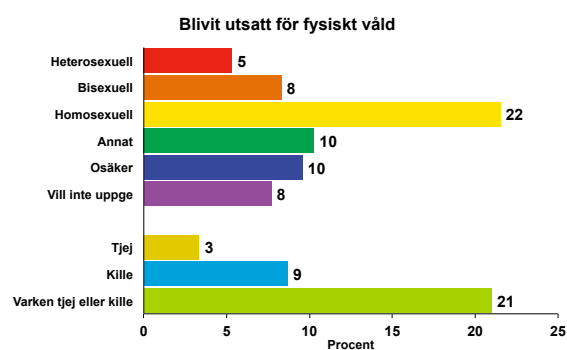

Figur 26. Andel som under de senaste tolv månaderna har blivit utsatt för trakasserier eller kränkning via mobil, dator eller surfplatta. Fördelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika sexuell läggning respektive könsidentitet.

Våld, hot, falsk ryktesspridning och sexuella trakasserier

Det är bland homosexuella samt i gruppen som inte definierar sig som tjej eller kille som det

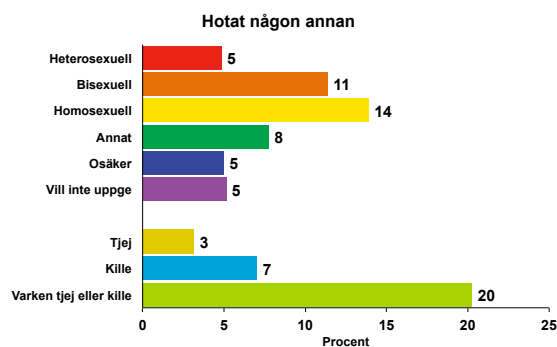
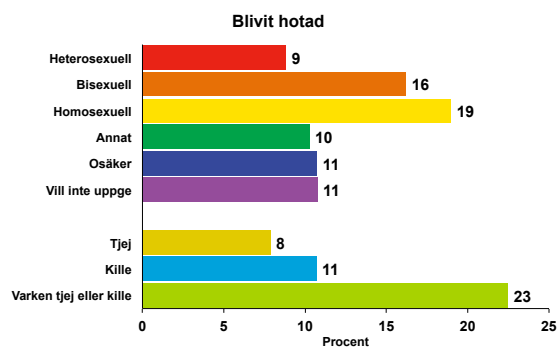
är vanligast att såväl ha blivit utsatt för fysiskt våld som att ha utsatt någon annan för fysiskt våld (figur 27–28). Minst vanligt är detta bland tjejer.

Figur 27–28. Andel som varit utsatt respektive utsatt någon annan för fysiskt våld det senaste läsåret. Fördelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika sexuell läggning respektive könsidentitet.

Även när det gäller att ha blivit hotad eller att ha hotat någon annan är det bland homosexuella samt de som inte definierar sig som tjej eller

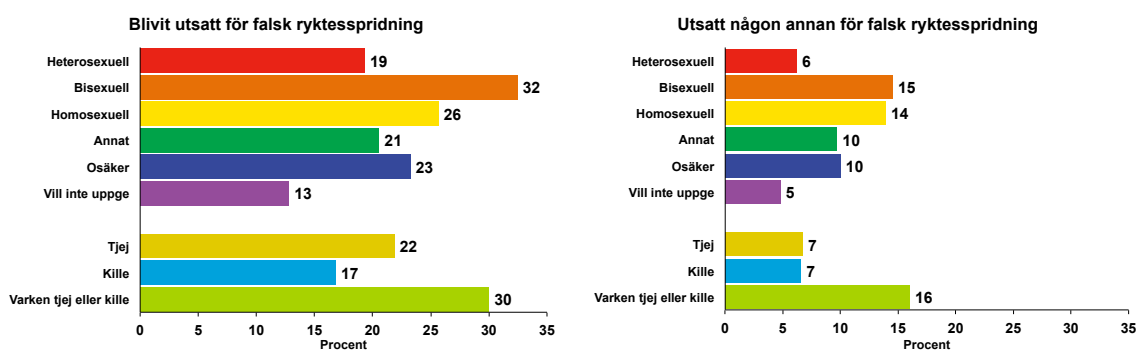
kille som detta är vanligast (figur 29–30). Minst vanligt att ha blivit utsatt eller att ha utsatt någon annan för hot är det bland tjejer.

Figur 29–30. Andel som hotats respektive hotat någon annan det senaste läsåret. Fördelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika sexuell läggning respektive könsidentitet.

Det är vanligast att såväl ha blivit utsatt som att ha utsatt någon annan för falsk ryktesspridning bland bisexuella och gruppen som inte definierar sig som tjej eller kille (figur 31–32).

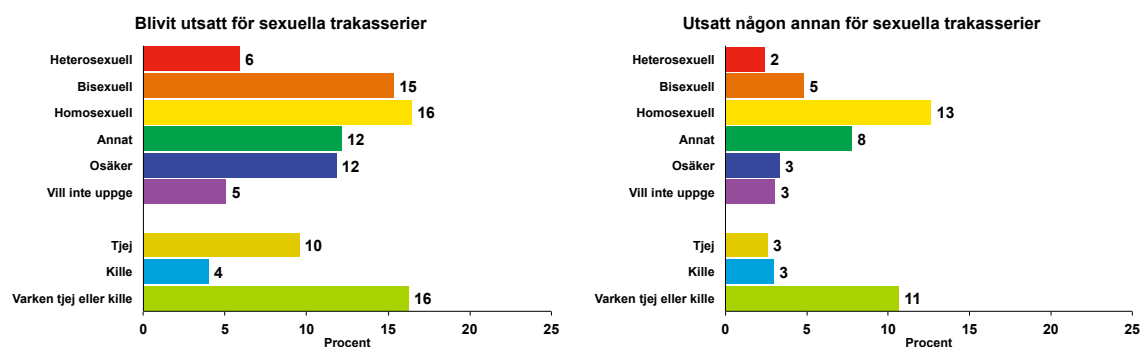
När det gäller att vara utsatt är detta vanligare bland tjejer än bland killar, medan det inte finns några sådana skillnader när det gäller att utsätta någon annan för falsk ryktesspridning.

Figur 31–32. Andel som varit utsatt respektive utsatt någon annan för falsk ryktesspridning det senaste läsåret. Fördelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika sexuell läggning respektive könsidentitet.

Bisexuella, homosexuella samt de som inte definierar sig som tjej eller kille är de grupper där det är vanligast med att ha blivit utsatt för sexuella trakasserier (figur 33). Jämfört med killarna är det mer än dubbelt så vanligt bland tjejer att ha varit utsatt för sexuella trakasserier.

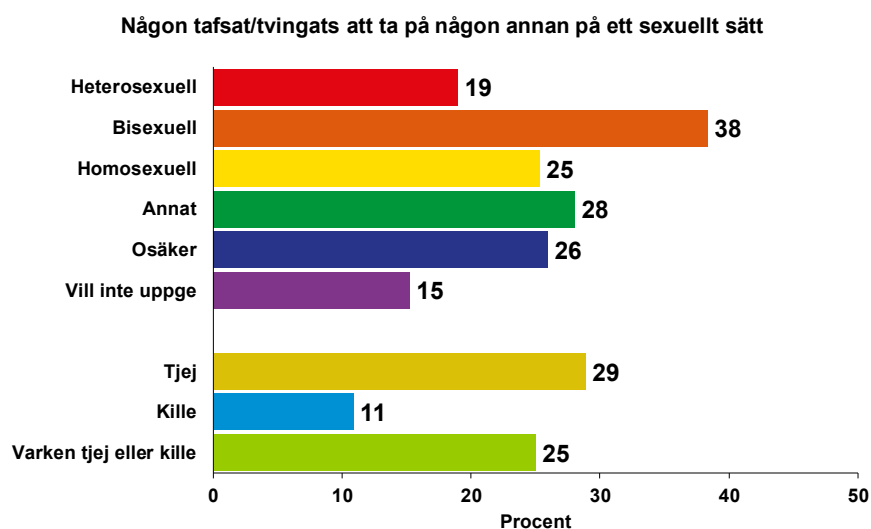
När det gäller att ha utsatt någon annan är detta vanligast bland homosexuella och de som inte definierar sig som tjej eller kille (figur 34).

Figur 33–34. Andel som varit utsatt respektive utsatt någon annan för sexuella trakasserier det senaste läsåret. Fördelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika sexuell läggning respektive könsidentitet.

På frågan ” Har någon tafsats på dig eller tvingat dig att ta på dem på ett sexuellt sätt?”, svarar mer än en tredjedel, 38 procent, av de bisexuella att detta har hänt (figur 35). Att ha varit utsatt för detta är också relativt vanligt bland homosexuella och de som svarat att de har annan eller inte vill uppge sin sexuella läggning.

När det gäller könstillhörighet är det främst tjejer och de som inte definierar sig som har blivit utsatta för att någon tafsats på dem eller tvingat dem att ta på någon på ett sexuellt sätt.

Figur 35. Andel som varit utsatt för att någon tafsats på dem eller tvingat dem att ta på någon annan på ett sexuellt sätt. Fördelat på elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet med olika sexuell läggning respektive könstillhörighet.

Samband med psykiskt välbefinnande En analysmodell

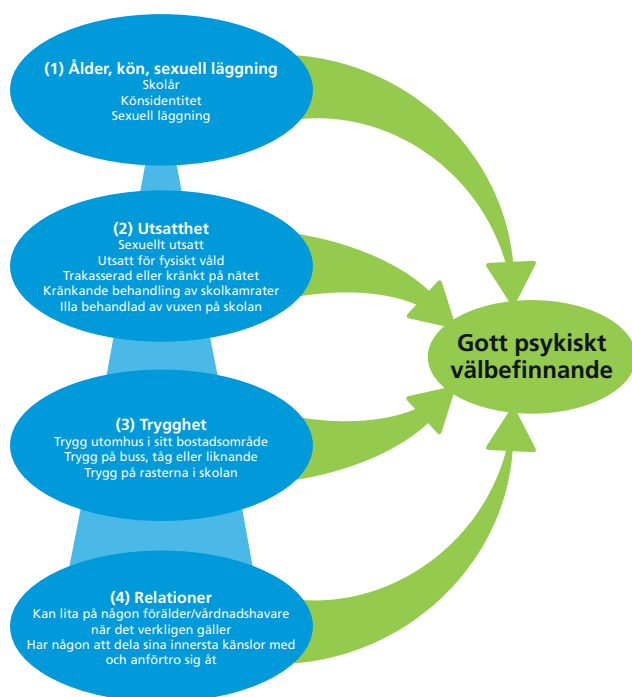
För att studera sambandet mellan psykiskt välbefinnande, sexuell läggning och könsidentitet har en analysmodell tagits fram (figur 36). Analysen genomförs i fyra steg med hjälp av logistisk regressionsanalys, se faktaruta.

Inledningsvis studeras de statistiska sambanden för skolår (ålder), sexuell läggning och könsidentitet med utfallsmåttet att ha ett gott psykiskt välbefinnande (steg 1). Därefter utökas analysen i tre steg med utsatthet, trygghet och relationer. Den slutliga modellen (steg 1–4) redovisar vilka faktorer som har statistiskt starka samband med psykiskt välbefinnande där hänsyn är tagen till alla andra faktorerers samband med det psykiska välbefinnandet.

Logistisk regression

Resultatet från en logistisk regression visar sambandet mellan ett utfallsmått och en studerad faktor, med hänsyn tagen till de andra faktorerna i modellen.

I detta avsnitt är utfallsmåttet att ha gott psykiskt välbefinnande och de faktorer som studeras är kön, ålder, sexuell läggning, utsatthet, trygghet och relationer.

Figur 36. En modell med fyra analyssteg av olika bestämningfaktorer för ungdomars psykiska hälsa.

De starkaste sambanden

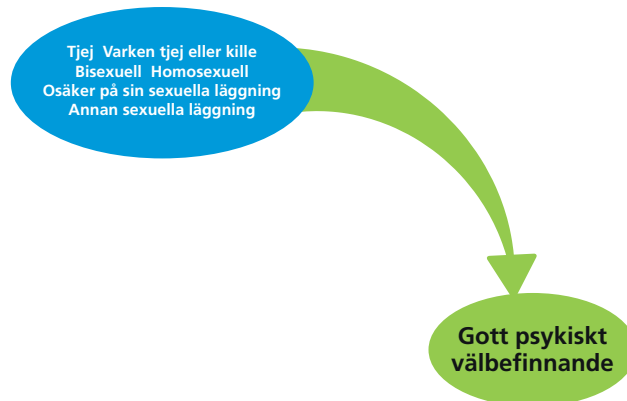
Figur 37 ger en schematisk bild över vilka faktorer som har ett statistiskt säkerställt samband med att ha gott psykiskt välbefinnande för de tre första analysstegen. De faktorer som beskrivs i de olika "bubblorna" är de som har starkast samband. För en närmare beskrivning över det statistiska sambandet, se "Bilaga – Logistisk regression" i slutet av rapporten.

I *analyssteg 1* framkommer att det statistiska sambandet mellan såväl könstillhörighet som sexuell läggning och psykiskt välbefinnande är starkt. Det negativa sambandet är starkast för tjejer i relation till killarna. Även personer som inte identifierar sig som tjej eller kille har lägre odds att ha gott psykiskt välbefinnande än killar. Bisexuella, homosexuella, de som angett annan eller inte vill ange sin sexuell läggning har betydligt lägre odds än heterosexuella att ha gott psykiskt välbefinnande.

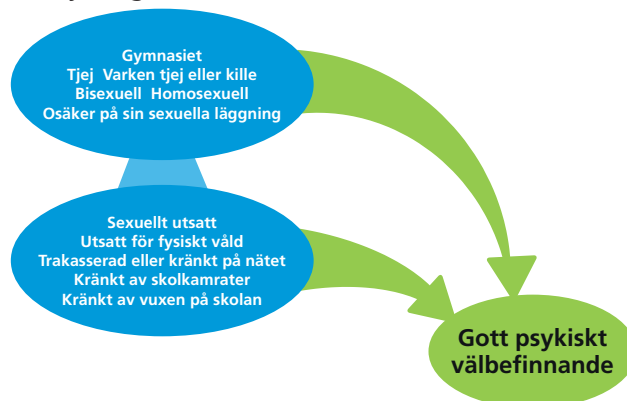
I *analyssteg 1–2* läggs faktorer kopplade till utsatthet in i modellen. Bland dessa faktorer är det att ha blivit trakasserad eller kränkt på nätet som har starkast negativt samband med det psykiska välbefinnandet. Sambanden för könstillhörighet och sexuell läggning är relativt oförändrat, men sambandet mellan psykiskt välbefinnande och de som har angivit annan sexuell läggning är inte längre statistiskt säkerställt.

I *analyssteg 1–3* läggs faktorer kopplade till trygghet in i modellen. Detta medför att ungdomar som inte definierar sig som tjej eller kille inte längre har statistiskt signifikant samband. Däremot har de som känner sig trygga utomhus i sitt bostadsområde på kvällen och/eller är trygga på buss, tåg eller liknande ett positivt samband med att ha gott psykiskt välbefinnande.

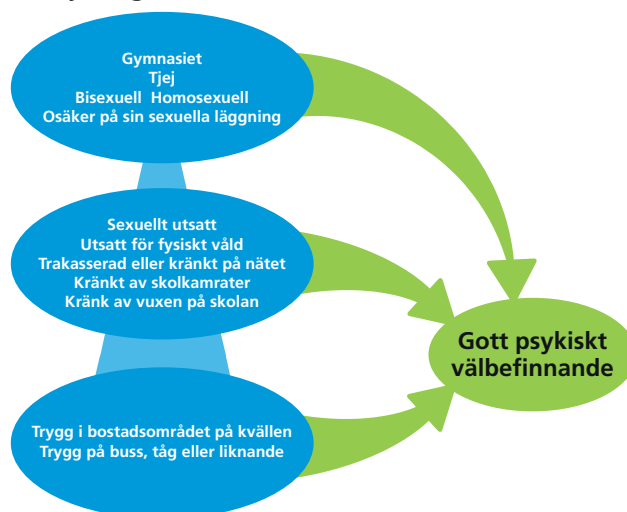
Analyssteg 1

Analyssteg 1–2

Analyssteg 1–3

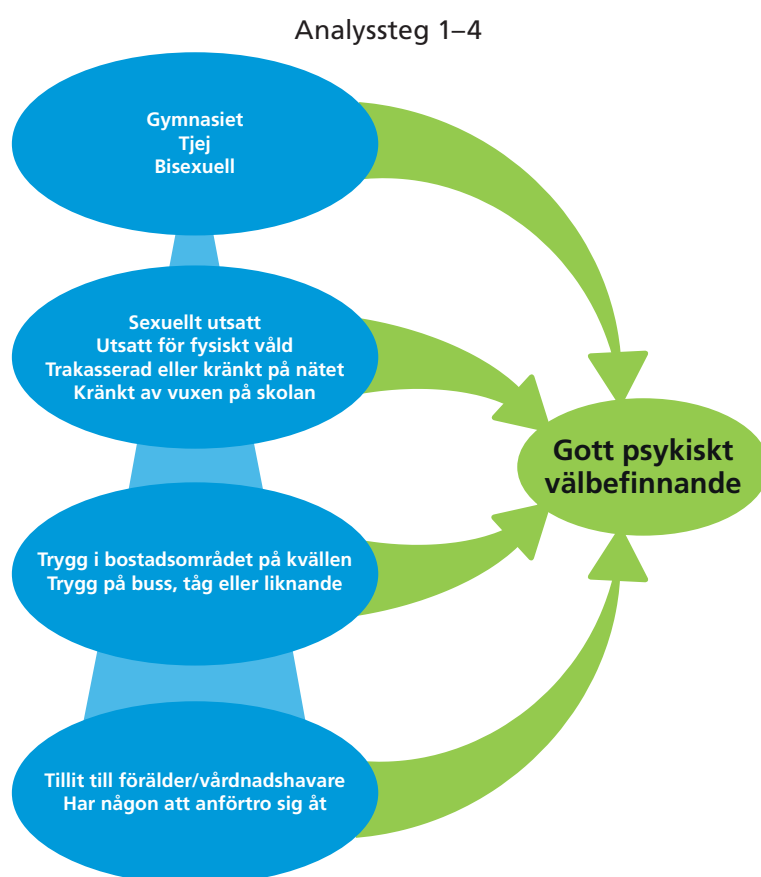

Figur 37. Illustration av faktorer med statistiskt signifikanta samband med psykiskt välbefinnande i analyssteg 1, 1–2 samt 1–3.

I den *slutliga* modellen (analyssteg 1–4) där även relationer läggs in i modellen kvarstår det negativa sambandet med psykiskt välbefinnande för elever i gymnasiet, tjejer och bisexuella i relation till elever i nian, killar och heterosexuella. När det gäller kopplingen psykisk hälsa och utsatthet har inte längre att ha blivit kränkande behandlad av skolkamrater ett statistiskt samband. De faktorer som är kopplade till trygghet har även i denna modell ett statistiskt samband till psykiskt välbefinnande. Den starkaste kopplingen till psykiskt välbefinnande har dock de ungdomar som tycker att de kan lita på någon förälder eller vårdnadshavare när det verkligen gäller.

Dessa elever har nära fyra gånger så högt odds att ha gott psykiskt välbefinnande som dem som inte känner så. Även att ha någon att dela sina innersta känslor med och anförtro sig åt har en stark positiv koppling till den psykiska hälsan.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att faktorer som utsatthet, trygghet och positiva relationer har starka samband med psykiskt välbefinnande. Då dessa faktorer beaktas finns betydligt färre statistiskt signifikanta skillnader mellan elever med olika könsidentitet och/eller sexuell läggning. Däremot finns fortfarande signifikanta skillnader i psykiskt välbefinnande mellan tjejer och killar samt mellan heterosexuella och bisexuella.

Figur 38. Illustration av faktorer med statistiskt signifikanta samband med psykiskt välbefinnande i den slutliga modellen (analyssteg 1–4).

Hur går vi vidare?

I flera tidigare rapporter konstateras att den psykiska ohälsa som kan ses hos hbtq-gruppen hänger samman med den utsatthet och diskriminering som hbtq-personer upplever. Även i denna rapport ser vi starka negativa samband mellan psykiskt välbefinnande och utsatthet, men även positiva samband mellan psykiskt välbefinnande, trygghet och goda relationer. Att arbeta för att förhindra utsatthet samt stärka tryggheten och goda relationer är därför viktiga åtgärder för att utjämna skillnader i psykisk hälsa mellan grupper av elever med olika könsidentitet och sexuell läggning. Detta behöver vara ett ständigt pågående arbete.

Även Folkhälsomyndigheten redovisar att unga bisexuella kvinnor är den grupp som rapporterar sämst psykiskt välbefinnande. Folkhälsomyndigheten påpekar att detta är ett genomgående resultat som måste tas på stort allvar. De konstaterar även att hela gruppen homo- och bisexuella unga personer har flera gemensamma omständigheter att förhålla sig till; en identitetsutveckling som kan försvåras av brist på förebilder, en heteronormativ eller homofob ursprungs- eller omgivningsmiljö, den egna komma-ut-processen och självuppfattningen kan påverkas negativt samtidigt som risken för trakasserier, diskriminering och våld ökar.

Det för unga individer viktiga stödet från föräldrar och omgivning kan svikta. Unga bisexuella personer kan också i högre grad än homosexuella sakna trygga platser att vara på eller sociala sammanhang att tillhöra eftersom identiteten som bisexuell inte varit lika självklart identitetsskapande som den som homosexuell. Den bisexuella identiteten kan också ifrågasättas och likställas med en omogen eller osäker identitetsutveckling vilket kan påverka självuppfattningen negativt hos en ung person.

Slutligen påpekas att en del av dem som valt alternativet bisexuell kan rymma ett bredare spektrum av personer, alltifrån dem som verkligen känner sig säkra på sin bisexuella identitet till de som uppfattar sig som queer eller transpersoner.

När det gäller hälsa, utsatthet för våld och självdestruktivt beteende, är även kön av betydelse i gruppen unga bisexuella. Vad det är som gör att unga bisexuella kvinnor så utsatta kan vi inte svara på i denna undersökning. Vi behöver fortsätta undersöka vilka omständigheter som är viktiga för att unga bisexuella kvinnor ska må bra för att utveckla en mer systematisk förståelse av levnadsvillkoren och hälsofrämjande faktorer för såväl unga bisexuella kvinnor som för hela den bisexuella gruppen.

Vi behöver leva upp till intentionerna i vårt hållbarhetsprogram genom att fortsätta synliggöra hbtq-perspektivet i strategier, planer och beslut. Vår information, kommunikation och bemötande i vården ska upplevas inkluderande och respektfullt och vård, service och stöd ska erbjudas utifrån en god kunskap om hbtq-personers livsvillkor och situation. Att utveckla men också fördjupa kunskapen blir även fortsatt angeläget.

Vi behöver även fortsätta att tillsammans med målgruppen problematisera och diskutera tänkbara orsaker bakom resultaten för att hitta lösningar för ett konstruktivt förändringsarbete. I intervjuer som gjorts med unga hbtq-personer om vad de ansett extra stödjande och stärkande för att kunna vara den de är, må bra och trivas, lyfts olika aspekter fram. Aspekter som personalens kunskap om och synliggörande av hbtq-personer i olika verksamheter har avgörande betydelse för hbtq-personers möjlighet att vara sig själva. Att inte utgå från normer genom att

anta att människor har en viss sexualitet eller könsidentitet och att aktivt motverka begränsande förväntningar på hur människor ska vara är centralt.

Att synliggöra hbtq-personer som en grupp bestående av många olika sorters människor och erfarenheter och att synliggöra hbtq-frågor i den fysiska miljön genom exempelvis regnbågsflaggor eller affischer kan bidra till inkludering. Genom att på ett naturligt sätt visa en mångfald av sexualiteter, könsidentiteter och könsuttryck i ges alla möjlighet till kunskap om andra vars liv de kan känna igen sig i. Ett sätt att integrera ett hbtq-perspektiv och bidra till en miljö där alla känner sig genom att använda ett inkluderande språkbruk.

Många av de unga berättar att de skulle vilja vara öppna, men inte upplever att de kan det. Ett fortsatt arbete för att alla ska kunna vara öppna med sin sexualitet, sin könsidentitet och sitt könsuttryck är en viktig del. För att åstadkomma detta behöver vi öka och utveckla vår kunskap och synliggöra hbtq-frågor, för att skapa platser som det är tryggt och möjligt att vara öppen i. Oavsett om det är hemma, i skolan, på fritiden eller i olika aktiviteter. Tillsammans behöver vi skapa fler trygga och säkra mötesplatser

för hbtq-personer så att unga hbtq-personer får förebilder och ges tillfällen till erfarenhetsutbyte.

Även om det fortfarande behövs mer kunskap om vilka metoder som är mest verksamma påpekar folkhälsomyndigheten i sin kunskapsöversikt att insatser i skolan som inkluderar hbtq-personer, och som synliggör olika identiteter kopplat till kön och sexualitet, kan motverka suicidalt beteende och att hbtq-personers psykiska hälsa kan förbättras av att delta i en stödgrupp med andra hbtq-personer. Det gäller även kognitiv beteendeterapi med fokus på att bejaka sin hbtq-identitet. Det påtalas även att faktorer som kan ha betydelse för att metoderna ska fungera hälsofrämjande är att de bekräftar och stärker hbtq-identiteten, samt utförs av personer med kompetens kring hbtq-personers livsvillkor. Metoderna bör också genomföras i en trygg miljö där eventuella negativa erfarenheter kan bearbetas

I det fortsatta arbetet blir det därför viktigt att säkra upp att dessa förutsättningar finns i våra verksamheter och arbetssätt. I detta arbete är dialogen och samarbetet med frivilligorganisationer som arbetar för hbtq-personers rättigheter en central och viktig förutsättning.

Läs mer

I regeringens strategi för att stärka arbetet för hbt-personers situation i Sverige har flera myndigheter fått uppdrag. I rutan nedan hittar du länkar till strategin och olika myndigheters utvecklingsarbeten och de kunskapsunderlag som tagits fram inom ramen för dessa uppdrag. Du kan även läsa flera av regionens Liv & hälsa unga-rapporter via länken nedan.

Regeringens strategi för att stärka arbetet för hbt-personers situation i Sverige

<http://www.regeringen.se/artiklar/2015/04/hbt-strategin/>

MUCF

<https://www.mucf.se/publikationer/projekt/hbtq>

Socialstyrelsen

<http://www.socialstyrelsen.se/jamlikhalsa-vardochomsorg/hbtq>

Folkhälsomyndigheten

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/halsa-i-olika-grupper/hbtq/>

Region Örebro län – Liv och hälsa ung

<https://www.regionorebrolan.se/livohalsaung>

Bilaga – Logistisk regression

Resultatet från en logistisk regression visar sambandet mellan ett utfallsmått och en studerad faktor, med hänsyn tagen till de andra faktorerna i modellen. I denna rapport är utfallsmåttet att ha gott psykiskt välbefinnande mätt med WHO5-index. I tabellen nedan redovisas referensgrupper och signifikanta oddskvoter för analyserna i fyra steg enligt den analysmodell som redovisas i figur 36 på sidan 27.

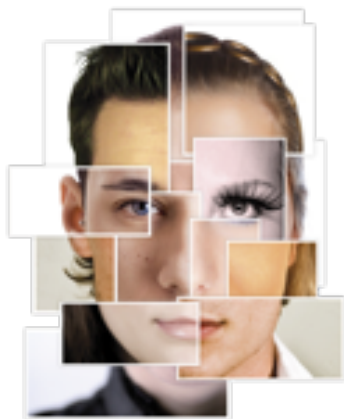
Om oddskvoten är större än ett innebär detta att andelen som har ett gott psykiskt välbefinnande är högre bland dem som har faktorn än dem som inte har faktorn kontrollerat för alla övriga faktorer som ingår i analysen. Ju högre oddskvot desto starkare positivt samband. På motsvarande sätt innebär en oddskvot under ett att andelen som har gott psykiskt välbefinnande är lägre bland de som har den faktorn. Ju lägre oddskvot desto starkare negativt samband. Endast oddskvoter som är statistiskt signifikanta redovisas i tabellen.

Logistisk regression i fyra steg. Utfallsmått gott psykiskt välbefinnande enligt WHO5-index >50.

	Steg 1 OR	Steg 1–2 OR	Steg 1–3 OR	Steg 1–4 OR
Arskurs 9	ref	ref	ref	ref
Gymnasiet år 2	*	0,84	0,84	0,80
Kille	ref	ref	ref	ref
Tjej	0,29	0,30	0,33	0,29
Identifierar sig inte som tjej eller kille	0,48	0,57	*	*
Heterosexuell	ref	ref	ref	ref
Bisexuell	0,43	0,52	0,55	0,65
Homosexuell	0,38	0,53	0,55	*
Annat	0,59	*	*	*
Osäker	0,61	0,62	0,68	*
Vill inte uppge	*	*	*	*
Inte blivit tafsad på eller tvingad att ta på någon på ett sexuellt sätt		ref	ref	ref
Har blivit utsatt		0,81	0,82	0,83
Har inte blivit utsatt för fysiskt våld		ref	ref	ref
Har blivit utsatt för fysiskt våld		0,57	0,60	0,65
Har inte blivit kränkande behandlad av skolkamrater		ref	ref	ref
Har blivit kränkande behandlad av skolkamrater		0,78	0,81	*
Har inte blivit kränkande behandlad av vuxen på skolan		ref	ref	ref
Har blivit kränkande behandlad av vuxen på skolan		0,61	0,64	0,66
Har inte blivit trakasserad eller kränkt på nätet		ref	ref	ref
Har blivit trakasserad eller kränkt på nätet		0,52	0,55	0,59
Inte trygg på rasterna i skolan			ref	ref
Trygg på rasterna i skolan			*	*
Inte trygg utomhus i sitt bostadsområde på kvällen			ref	ref
Trygg utomhus i sitt bostadsområde på kvällen			1,79	1,59
Inte trygg på buss, tåg eller liknande			ref	ref
Trygg på buss, tåg eller liknande			1,72	1,60
Kan inte lita på någon förälder/vårdnadshavare när det verkligen gäller				ref
Kan lita på någon förälder/vårdnadshavare när det verkligen gäller				3,68
Har inte någon att dela sina innersta känslor med och anförtro sig åt				ref
Har någon att dela sina innersta känslor med och anförtro sig åt				2,58
Nagelkerke R ²	13%	18%	20%	26%

Endast signifikanta oddskvoter redovisas, ej signifikant oddskvot markeras med *

Nagelkerke R² är ett ungefärligt mått på hur stor andel av variationerna som förklaras av de faktorer som ingår i modellen.

Region Örebro län

Postadress: Region Örebro län, Box 1613, 701 16 Örebro E-post: regionen@regionorebrolan.se
Besöksadress: Eklundavägen 2, Örebro Tel: 019-602 70 00 Fax: 019-602 70 08
www.regionorebrolan.se